

HAL
open science

Politické umenie

Gérard-François Dumont

► **To cite this version:**

Gérard-François Dumont. Politické umenie. Kronova hostina. Socialno-demograficky vyvoj Europy, Vydal Charis, pp.105-122, 1995, 80-88743-05-2. halshs-02320859

HAL Id: halshs-02320859

<https://shs.hal.science/halshs-02320859>

Submitted on 19 Oct 2019

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

POLITICKÉ UMENIE

„Základnou bunkou spoločnosti zostáva rodina, miesto lásky, poznávania, družnosti, ktoré vytvára podmienky pre harmonický rozvoj osobnosti našich detí a integráciu jednotlivcov.“

Táto veta pochádza z pera dvoch francúzskych ministrov, Clauda Évina a Héléne Dorlhacovej.¹

Reči plné ľudskosti zdanlivo protirečia faktom, ktoré sme analyzovali v predošlých kapitolách. Vo verejných jednaniach a rozhodnutiach sa však vôbec neprejavujú.

Zanedbaná verejná sloboda

Rodinná politika by predsa len mala spočívať na skutočnosti. Rodina je hlavne každodennou realitou, zážitkom, ktorý žiadna teória nemôže obsiahnuť, lebo členovia každej rodiny majú iný temperament, čo sa prejavuje na jej živote. Na druhej strane rozhodnutia politických predstaviteľov, ich nariadenia a prejavy majú *volens nolens* explicitný alebo implicitný dopad na rodinnú politiku. Verejné spoločenstvá majú vplyv na spôsob, akým budú jednotlivci riadiť svoj súkromný život a na postoj, aký zaujmú voči problémom rodiny.

Štát, hlavne francúzsky, pozná hodnotu života a rodiny. Nerozhodol sa v roku 1792 „znárodniť“ matriku a urobiť z nej ozajstnú verejnú službu? Neprivlastnil si zákonom z 22. septembra 1792, dva dni po zrušení kráľovstva, rodinný úkon par excellence - sobáš, aby bol prítomný pri zrode manželstva, životného projektu? Obecná sála, ktorá triumfovala po celom Francúzsku, sa stala zároveň sobášnou sálou ozdobenou dekoráciami pripomínajúcimi životné zväzky.

Občiansky zákonník naďalej zveruje štátu ústrednú úlohu v rodinných rituáloch. Vyjadruje implicitný súhlas k povýšeniu spoločnosti založenej na prirodzenej realite, ktorou je rodina, na solidarite, zodpovednosti a slobode.

Štát takto dáva najavo, že vyvážená civilizácia potrebuje nezávislé, stabilné a plodné rodiny. Prvé adjektívum - nezávislé - sa však niektorým ideológom nepáči. Treba pripomínať, že spoločnou črtou totalitných režimov bola vždy kontrola rodiny? Dokonca aj v ostatných režimoch má verejná moc tendenciu zasahovať do života rodín, často so zlým úmyslom. Právo slobodne si založiť domácnosť sa musí stať verejnou slobodou a uplatňovať vo všetkej nezávislosti. Osoby sa rozvinú len v etike slobody.

Ak berieme do úvahy všetky prekážky, ktoré sociálno-ekonomický systém kladie rodinnému životu, musí sa dosiahnuť verejná sloboda.

Zdá sa, že sa upustilo od jej propagácie. Vývoj európskeho peňažníctva, hospodárske reformy na Východe, medzinárodné obchodné rokovania sú predmetom mnohých článkov, kolokvií, vyjadrení. Každý deň sme informovaní o vývoji burzových indexov, o kurze dolára, o veciach s nezanedbateľným významom.

Môžeme však nariekať nad výnimočným charakterom tohto druhu informácií. V roku 1963 na to upozornil môj učiteľ a priateľ Alfred Sauvy v úvode k tretiemu vydaniu „*Všeobecnej teórie obyvateľstva*“. Napísal:

„Javy, ktoré pútajú najviac pozornosti, sú povrchné javy, dokonca epizódy (burza, účtovná bilancia, pohyb cien). Skrývajú v sebe prúdy, ktoré by mali byť zachytené a preštudované... Nemal by existovať „čistý ekonóm“ držiaci sa stranou od demografie a sociológie.“

Skutočne, spoločnosť a ekonomika spočívajú predovšetkým na ľuďoch, na demografických realitách. A civilizácia, kultúra, je len produktom jej prechodných útvarov, medzi ktoré treba rátať aj rodinu.

Dve hľadiská

Jestvujú dva spôsoby, ako uvažovať o rodine.

Prvým je pridať sa, slovom či postojom, k myšlienkam, ktoré sľubujú jej zánik, k marxistickej, materialistickej, neoscientistickej banálnosti podriaďujúcej rodinu biológii s racionálnymi nárokmi. V tomto prípade už rodina, miesto, kde sa sadia korene budúcnosti, výchovné pole, priestor pre solidaritu, nemá viac opodstatnenie: to je budúci diplodokus, sociálna skutočnosť, ktorej mŕtvola sa ešte hýbe, ale zanikne, aby nechala voľné pole iným spoločenským formám.

Druhý spôsob skúmania rodiny spočíva v tom, že berieme do úvahy učenie histórie. V nesmiernych prevratoch, ktoré sa dotkli všetkých stránok života sa po stáročia javila rodina ako niečo pretrvávajúce. Prehistorici pripomínajú existenciu prepracovaných rodinných rituálov, napríklad sobáša, tritisíc rokov pred Kristom. Iní dokazujú, že tzv. manželská rodina nie je výsledkom sociologického vývoja, lebo v mnohých dobách a v rôznych krajinách bola bežným životným modelom.

Či sa pridávame k teórii, ktorá robí z rodiny archaizmus, alebo dávame prednosť historickej realite prvého miesta rodiny v živote spoločnosti, úvaha o rodinnej politike sa vždy javila nutnou.

V prvom prípade, ak je rodina druhom na vyhynutie, nemohli by sme pre ňu požadovať politiku, ktorá zachráni ešte existujúce vzácne vzorky? Snažíme sa zachovať civilizáciu Laponcov, amerických Indiánov alebo austrálskych domorodcov. Prečo by sa nemohol uchovať okrajový spôsob života založený na manželstve, spojení dvoch bytostí a ich potomkoch?

Sme presvedčení, že rodina je spôsobom života, ktorý sa nevyhnutne realizuje sám od seba, nech by boli okolité podmienky akékoľvek? Môže rodina vykonávať svoju úlohu bez toho, aby ťažila z trvania a slobody?

Politika leží ladom

Rozhodnutie a verejná správa, či už prichádza od štátu, územných spoločenstiev alebo verejných inštitúcií, vplýva na rodinu vyhlásenými nariadeniami, postojmi, prejavmi.

Rodinná politika s pozitívnymi alebo negatívnymi aspektami je faktom.

Všetko sa však odohráva tak, ako keby sa na rokovaniach nezúčastnila. Jej neprítomnosť môže mať dva významy: buď rodinná politika leží ladom alebo si vôbec nezasluhuje diskusie, lebo jej súčasné možnosti zrejme zodpovedajú dnešným skutočnostiam a potrebám.

Druhé vysvetlenie tejto analýze neodporuje. *Grosso modo*, napríklad vo Francúzsku spočíva rodinná politika na pozostatkoch Kódexu o rodine, schválenom v roku 1939 za Tretej republiky. Pripomeňme si niektoré časti. Pri príležitosti pohrebu Alfreda Sauvyho v roku 1990 medzinárodné spoločenstvo právom vzdalo poctu jeho dielu a činnosti. Francúzsky demograf, ekonóm a sociológ skutočne prešiel 20. storočím s výnimočnou bystrosťou a jasnozrivosťou. Jeho úloha vo veci rodinnej politiky sa však pripomínala zriedkavo.

Život profesora na Collége de France bol poznačený požiadavkou brať do úvahy skutočnosť takú, aká je, bez toho, aby sa stal zajatcom ideologickej prizmy alebo ideológií odvrátených od skutkov. Medzi ľudskými a večnými realitami uvádza aj rodinu. Pre rozvinutú spoločnosť, ktorá sa snaží o nastolenie ozajstnej solidarity medzi generáciami, považuje rodinnú politiku za nevyhnutnú.

Aktívny intelektuál

Prvý úspech v tomto smere dosiahol Sauvy medzi 3. a 12. novembrom 1938. 3. novembra ho pozvali do kabinetu Paula Reynauda, ktorého dva dni predtým vymenovali za ministra financií. Vláda dostala právo do 12. novembra zverejniť vládne nariadenia, ktoré ústava z roku 1958 nazvala opatreniami.

Paul Reynaud žiadal text projektov do 10. novembra. Alfred Sauvy prežil najkratší a najdlhší týždeň svojho života. Namiesto zákona o štyridsiatich hodinách, ktorého tvrdosť je ekonomickým handicapom, vymyslel lepšie platené „nadčasové hodiny“ a dosiahol zverejnenie ďalších ekonomických textov, vďaka ktorým hospodárstvo precitlo v prvých mesiacoch roku 1939.

Vo veci rodiny sa mu hravo podarilo presadiť dekrét o piatich per-

centách zamestnávateľského príspevku na zvýšenie rodinných prídavkov. Alfred Sauvy podporoval mechanizmus Adolpha Landryho, lebo sa domnieval, že rodinné prídavky financované z daní sa zrušia, ak budú závisieť od každoročného hlasovania. Vysokí úradníci z ministerstva financií, ktorí sa snažili nenarušiť bernú úlohu štátu, márne sa stavali proti Sauvyho projektu.

22. februára 1939 prispel Alfred Sauvy s Georgesom Pernotom, Fernandom Boneratom a s Alfredom Landrym k vytvoreniu Najvyššieho výboru pre obyvateľstvo, neskôr Kódexu rodiny vyhláseného dekrétom z 29. júla 1939. Texty, ktoré Tretia republika schválila, budú mať stálu budúcnosť, lebo ich používal francúzsky štát (1940-1945), generál de Gaull a nasledujúce republiky.

V roku 1943 Alfred Sauvy vydal knihu *„Richesse et population“* (Bohatstvo a obyvateľstvo), ktorej posledná kapitola má názov *„Esej o populačnej politike vo Francúzsku“*. Nájdem tam výrazne aktuálnu vetu:

„Sľubovať pracujúcim dôchodky štyridsať rokov vopred a nestarať sa o demografický problém je gestom, ktoré možno označiť za detinské alebo ešte horšie.“

Medzi originálnymi myšlienkami, ktorými sa kniha hemží, môžeme uviesť jeden návrh a jednu formuláciu. Návrhom je zriadenie manželskej pôžičky, ktorú Alfred Sauvy upresňuje takto:

„Manželská pôžička môže byť účinná len vtedy, ak zahŕňa odpustenie dlhov pri každom narodení a kontrolu jej použitia.“

Čo sa týka formulácie, nájdem ju na strane 308, kde Sauvy píše:

„Dieťa musí byť považované za verejného priateľa číslo jedna.“

Neskôr štátna rodinná politika nastolená v roku 1939 podliehala mnohým plátaniam, často protichodným, s potrebou stabilizovať sa v tej dobe. Žiadna vláda sa nedala primäť k podstatnému: definovať rodinnú politiku zodpovedajúcu vývoju spoločnosti v budúcnosti.

Francúzske vlády vďaka niektorým stranám stále budia dojem, že sa zaujímajú o rodinnú politiku. Pravidelne sa niečo vyhlasuje, rozpočet sa (veľmi skromne) kŕmi. Štát priloží tu náplasť, tam balzam, sprevádza prejavmi sympatií skutky, ktoré sú nedostatočné tak zo strany chybných výpočtov, ako aj ozajstnej rodinnej politiky umožňujúcej slobodnú voľbu.

Tri zmeny

Európska spoločnosť deväťdesiatych rokov už nie je spoločnosťou z roku 1939. Za pol storočia sa udiali tri základné zmeny.

Pred druhou svetovou vojnou bola Európa prevažne poľnohospodárska. Posledné použiteľné číslo zo sčítania francúzskeho ľudu v roku 1936 udáva, že 47,6 percent obyvateľstva žije v obciach s menej ako 2 000 obyvateľmi, aglomerovaných okolo hlavného mesta. To je už nižší údaj ako 59 percent v roku 1901, ale i tak pomerne vysoký.

Počet vidiečanov značne klesá, lebo sčítanie z roku 1990 udáva, že už len 20 percent obyvateľstva žije vo vidieckych zónach. Ak berieme do úvahy použité kritérium, „vidiecke“ Francúzsko z prvej polovice storočia sa stalo mestským, a to v zdrvivých rozmeroch.

Druhú zmenu s prvou spája spôsob aktivity žien. Pred druhou svetovou vojnou pracovali v mieste bydliska. (Podľa štatistík nebolo percento aktivity žien v minulosti zanedbateľné.) Vzdialenosť medzi bydliskom a pracoviskom sa však nedá porovnať s tou, ktorá existuje v postindustriálnej spoločnosti.

Do tretice, rodinná politika budúcnosti nemôže nebrať do úvahy druhú demografickú revolúciu, rozšírenie metód, ktoré od roku 1965 umožňujú takmer úplne ovládnuť plodnosť. Tá kedysi patrila k viacmenej akceptovanej náhode. Dnes je plodom vôle, programovania, súhlasu. V takomto prípade sa už nerodia ani želané deti, ak sa nehodia do rodinného projektu.

Odmietnuť ani-ani

Rozdiel medzi túžbou po dieťati a po rodine konštatovanej vo všetkých prieskumoch verejnej mienky a kvantitatívnymi údajmi vývoja rodinných štruktúr vyjadruje veľký rozpor. Predstavuje realitu rodinnej politiky, ktorá nebola schopná sa obnoviť, reformovať, napriek trojakej zmene spoločnosti, ktorá sa udiala v posledných desaťročiach.

Zdá sa, že treba začať odznova. Nadišiel čas pristúpiť k širokej úvahe o rodinnej politike. Teória „ani-ani“ zasiahla aj túto oblasť: ani sa nemenia spôsoby myslenia, pochádzajúce často zo sociologického marxizmu, ktorý nezomrel, hoci ekonomický marxizmus sa musel vzdať potom, čo zbedačil a zdemoralizoval celé územia, ani sa nevy-mieňajú prostriedky vývoja spoločnosti. Táto situácia pripomína vyhlásenie riaditeľa Kabinetu francúzskeho sekretariátu pre rodinu z rokov 1981-1983: ak nie sme schopní definovať rodinnú politiku kladne, definujeme ju záporne, čo by teda nemala robiť.

Keďže rodinná politika rozširuje hodnoty slobody, zodpovednosti a solidarity lepšie ako iné technické politiky, zaslúži si úplne nové uvažovanie. Toto sa musí opierať hlavne o dva piliere: vyhnúť sa zmesi rodinnej a sociálnej politiky a nezabudnúť na podstatnú úlohu správnych celkov.

Politickí šéfovia berú na seba funkcie vo veci sociálnej politiky. Vo vláde, v departmentoch, v obciach. To je dobré. Správne celky majú pomáhať osobám, ktoré to potrebujú.

Inštitúcie

Povinnosť spoločenstva rozdeľovať chlieb chudobným vznikla v Ríme za neskorého cisárstva (*panis popularis*). Pomoc pre chudobných ďalej zabezpečuje najmä katolícka Cirkev, ktorá je jedinou jednotnou inštitúciou. Posilnenie kráľovskej moci neskôr vedie k zosvetšteniu sociálnej starostlivosti, s ktorou začínal František I. Za jeho vlády vznikol „Veľký úrad pre chudobu“, predchodec toho, ktorý sa dnes podľa zákona zo 6. januára 1986 vo Francúzsku nazýva Obecné stredisko sociálnej starostlivosti (C.C.A.S.). V Anglicku ustanovuje kráľovná Alžbeta v roku 1601 „zákon o chudobe“, ktorý upadol do zabudnutia a znovu sa vynoril v 18. storočí. Okrem hlavnej úlohy obce - byť prítomná pri zakladateľských udalostiach, sa rodinná politika ako taká vo francúzskych inštitúciách zreteľne neobjavuje.

Isteže, vo Francúzsku existujú od roku 1920 Pokladne rodinných prídavkov. Avšak z preverovania ich funkcie od roku 1980 je zrejmé, že väčšinou poskytujú finančnú podporu z existujúcich zdrojov, čo

zodpovedá vertikálnemu rozdeľovaniu príjmov, čiže skôr sociálnej politike než rodinnej. V mnohých oblastiach navyiac rozvíjajú inú starostlivosť, oficiálne nazývanú „sociálna“.

Vo francúzskej vláde Štvrtej republiky sa termín rodina neobjavil v názve žiadneho ministerstva. Naopak, termín „obyvateľstvo“ sa vyskytol viackrát, samotný alebo za „verejným zdravotníctvom“, prakticky bez prerušenia od pôsobenia Charlesa de Gaulla (november 1945 až január 1946) až po ministrovanie Reného Plevena (júl 1950 až február 1951). Termín „obyvateľstvo“ sa použil v názve rôznych ministerstiev Piatej republiky, v súvislosti s verejným zdravotníctvom. Termín „rodina“ sa pravidelne používal len v rámci štátnych sekretariátov alebo delegovaných ministerstiev. Na úrovni správnych celkov bolo ešte zriedkavosťou, aby sa poslanec „poveril rodinou“.

Nepriprôsobené definície

Prehliadka inštitúcií vedie k otázke, či rodinná politika je politikou v plnom slova zmysle, t. j. potrebnou praxou vo vláde. Politiky súdnictva a zahraničných vecí sa nepopierateľne uznávajú, vlády im vyhradili ministerstvá. Ak rodinná politika nie je takýmto prípadom, znamená to, že neexistuje alebo sa stala vedľajším produktom sociálnej politiky? Odpoveď na túto otázku vyžaduje definovať charakteristiky sociálnej politiky.

Do úvahy prichádzajú viaceré hľadiská. Prvým je prístup „podchytiť všetko“. Vychovávať mladých, podporovať vznik podnikov, t. j. pomáhať ženám a mužom k zdrojom a vyhnúť sa tomu, aby potrebovali peňažnú či naturálnu pomoc. V takomto zmysle by akákoľvek politika, ktorá predchádza potrebe, bola sociálnou. Výhovná či hospodárska politika by sa stala súčasťou sociálnej. Nie je to nepravdivé tvrdenie, ale takáto definícia len pripomína, že všetko je vo všetkom. Jej úlohou je však špecifikovať obsah toho, o čom sa hovorí.

Druhá definícia by mohla spočívať v tom, že sa o sociálnej politike bude hovoriť na miestach, kde sa pridelujú finančné príspevky. Táto je však príliš ohraničená, lebo vynecháva všetky kvalitatívne hľadiská ako aplikáciu práva na sociálnu starostlivosť alebo sociálne zabezpečenie.

Na tomto mieste treba jasne formulovať obe hľadiská sociálnej politiky: preventívne, spočívajúce v rozvinutí prostriedkov, ktoré sa snažia predísť potreby a liečebné, keď už sa potreba alebo ťažkosť objavila.

Preventívna sociálna politika pokrýva najmä starostlivosť o lekársko-sociálnu a hygienickú prevenciu: zdravotný dohľad na deti mladšie ako tri roky, očkovanie, prevencia pred chorobami, alkoholizmom a toxikomániám...

Tento aspekt sociálnej politiky sa týka celého obyvateľstva, všetkých rodín. Má všeobecný charakter, dá sa teda prispôbiť starostlivosti o rodinu, rodinnej politike.

Štyri špecifickosti

Sociálna politika, na ktorú sa myslí najčastejšie, je však liečebnou. Zasahuje, aby pomohla osobe alebo rodine prekonať nepredvídanú či neželanú ťažkosť. Od rodinnej politiky sa jasne odlišuje štyrmi špecifickosťami, ktoré sú jej vlastné.

Prvá: sociálna politika zasiahne pri **základnej udalosti**, ktorá naruší bežný život rodiny - nútenej nezamestnanosti, dlhej neplatenej práceneschopnosti, zadržaní, objavení sa vážnych napätí alebo násillia v rodine, nedostatočnom príjme...

Základnou udalosťou je stav núdze. Dlhú dobu sa prirovnával k stavu chudoby, ktorý sa dal jednoducho konštatovať. Teraz má z dôvodu dvojakého vývoja spoločnosti relatívnu koncepciu. Na jednej strane, ústup chudoby vďaka hospodárskemu a sociálnemu pokroku umožnil pochopiť núdzu, hoci s fenoménom novej biedy sa znovu objavila v osemdesiatych rokoch. Na druhej strane, je tu nápad dať k dispozícii skromné prostriedky a služby považované za nevyhnutné pre existenciu.

V ideálnej spoločnosti by však núdza neexistovala. Sociálna politika začína pôsobiť pri prvej neželanej príčine.

Druhá špecifickosť pôsobenia sociálnej politiky, v protiklade s pôsobením rodinnej, je **dočasnosť**. Jej cieľom je podieľať sa na pomoci

rodine, aby sa vrátila do situácie, keď sa už nebude musieť obracať na sociálne ustanovizne. Ideál neodkázanosti na sociálnu politiku, ktorý je nemožné dosiahnuť, vzbudzuje tým viac horkosti, čím je viac rodín s príliš malým príjmom, aby sa ich deti mohli tešiť z takej či onakej životnej výhody.

Rodinná politika chce a má byť, na rozdiel od Kronovho komplexu, trvalá, lebo sprevádza výchovu dieťaťa a rodinný život.

Sociálna politika je naopak chvíľková (hoci vždy taká nie je). Pomáha v ťažkostiach a potom sa stiahne, len čo je to možné.

Tretou špecifickosťou je **pole využitia** rodinnej a sociálnej politiky. Rodinná politika má všeobecný dosah na všetky generácie, sociálna politika je obmedzená na určité osoby vo chvíli, keď sa dostanú do nepriaznivej situácie. Má individuálne a kategoriálne zameranie.

Z predchádzajúceho vyplýva štvrtá špecifickosť. Keďže sociálna politika sa aplikuje na istú osobu, rodinu alebo definovanú kategóriu, mali by sa dať **zmerať jej účinky**: príjemca podpory v nezamestnanosti sa znova zaradil do aktívneho života spoločnosti, postihnutému sa poskytlo vzdelanie, staršej osobe sa ponúkli služby v domácnosti, rodina so skromnými príjmami si zvýšila životnú úroveň...

Bilancia rodinnej politiky sa dá zmerať ťažšie, lebo sa týka obyvateľstva ako celku bez odvolania na taký či onaký zvláštny prípad.

Súhrn týchto rozdielov ju však umožňuje definovať.

Politické umenie

Rodinná politika sa týka verejnej správy a rozhodnutí, ktoré pôsobia na rodinné reality.

Táto definícia platí na všetky typy rodinnej politiky, lebo štátnu zvrchovanú moc má - *volens nolens* - rodinná politika vďaka rozhodnutiam, nariadeniam alebo postojom, ktoré prijíma či neprijíma.

Politika má so svojím predmetom pozitívny zámer. Hospodárska si kladie za cieľ zlepšiť životnú úroveň. Obranná sa snaží zabezpečiť vonkajšiu bezpečnosť. V bežnom zmysle slova politika má rodinná politika rodine prospievať alebo ju aspoň nepoškodzovať.

Preto je umením, súborom prostriedkov a stanovených postupov, ktoré vedú k tomu, aby umožnili rodine slobodne prevziať na seba zodpovednosť za dobro človeka.

Z uvedeného vyplýva, že nesúrodá zmes sociálnej a rodinnej politiky môže viesť k omylom na škodu jednej alebo druhej. Každá má svoju oprávnenosť. Sociálna je momentálnou politikou solidarity, aby pomohla tej či onej osobe prekonať núdzu. Rodinná je politikou solidarity medzi generáciami. Zmiešať ich znamená urobiť z rodiny objekt súcitu a rozširovať o nej veľmi smutný obraz.

Absencia politiky zameranej na vytvorenie priaznivého prostredia pre vznik pracovných príležitostí znásobí počet osôb v núdzi a zvýši výdavky na sociálnu politiku.

Takisto nedostatok alebo nedostatočnosť rodinnej politiky zameranej na vytvorenie priaznivého prostredia pre rodinu zle vplyva na plnenie jej povinností, čo zaťažuje tiež sociálnu politiku.

V čase, keď sociálne náklady spôsobujú stále viac finančných problémov, máme dôvod uprednostňovať sociálne politiky obrátené na budúcnosť. Tieto závisia od všetkých verejných spoločností na rôznych stupňoch a súvisia teda s územnými spoločnosťami.

Rôzne stupne

Každé miestne spoločenstvo má rozpočtovú politiku, bytovú, kultúrnu, hospodársku atď. Má aj rodinnú politiku?

Odpoveď na túto otázku vyžaduje najskôr definíciu pojmu rodinná politika na úrovni miestneho spoločenstva. Kultúrna sa týka orientácie a rozhodnutí územnej moci zameraných na kultúrny život. Rodinná sa zaoberá orientáciou a rozhodnutiami, ktoré vplyvajú na reality rodiny.

Prídeme k prvému poznatku: každé miestne spoločenstvo má rodinnú politiku. Stanovuje percento zníženia dane z nájmu, rozhoduje o podpore rodinného združenia, podnecuje alebo finančne prispieva na taký či onaký spôsob starostlivosti... rozhodnutia miestneho spoločenstva sa týkajú priamo rodiny.

Takto sa však vníma zriedkavo, na rozdiel od politík, ktoré sú všeobecne známe a ich pôsobenie sa dá presne určiť. Napríklad so športovou politikou mesta sa počíta v celkovom pláne podpory združení a v pláne vybavenia. S urbanistickou sa ráta v pláne privlastňovania pôdy (POS), ktorý sa dôkladne pripravuje. Rodinná politika je dosť rozptýlená, lebo preniká do viacerých oblastí. Vo Francúzsku sa v rámci školskej politiky skúma rešpektovanie stravovania detí z rodín s viac ako tromi deťmi v školskej jedálni podľa zákona zo 17. júla 1980, hoci je zároveň hlavným aspektom rodinnej politiky. Skúšobná komisia na kontrolu prekročenia koeficientu privlastňovania pôdy (COS), ktorá berie do úvahy špecifické problémy niektorých rodín (napríklad nadmerne veľká obývatel'ná kuchyňa) spadá pod POS a zároveň patrí do mestskej rodinnej politiky.

Takto, hoci implicitne, má každé miestne spoločenstvo rodinnú politiku. Isteže, tak ako pán Jourdain robil dobre bez toho, aby o tom vedel, spoločenstvá majú často rodinnú politiku bez toho, aby si to uvedomovali. V demokracii sa však musí politika formulovať tak, aby ju občania spoznali, rozumeli jej a zúčastňovali sa na nej.

Prvý kruh

Ak by miestne spoločenstvá nemali rodinnú politiku, mali by ju mať a zaujímať sa o otázky rodiny? Pripomeňme si účelnosť politík miestnych spoločenstiev. Ich úlohou je čo najlepšie spravovať vymedzené územie, aby sa zlepšilo životné prostredie a úroveň obyvateľstva. To si vyžaduje zabezpečiť sociálnu súdržnosť, t. j. solidaritu medzi nimi. Títo ľudia nie sú súhrnom oddelených jednotlivcov, pre ktorých by miestne spoločenstvo bolo prvým, kam patria. Medzi spoločenstvom a jednotlivcom jestvujú ďalšie priestory solidarity - ďalšie rodiny, združenia, niekedy štvrte. Prvým kruhom je rodina. Okrem výnimiek človek netuží po individuálnom, ale po rodinnom a spoločenskom živote.

Miestne spoločenstvo nemôže mať politiku negujúcu realitu životných štruktúr obyvateľstva. Jeho poslaním je počítať s nimi v ich rôznych aspektoch. Rodina je najčastejšie prvým životným miestom. Navyše zabezpečuje trvácnosť spoločenstva sadením koreňov budúcnos-

ti. Je v centre výchovy, príučania sa životu, prvým kruhom sociálnej regulácie. *A contrario* každý dobre vie, že ťažkosti a násilie v niektorých mestských štvrtiach sa zvyšujú neprispôsobivosťou urbanizácie rodinám, ktoré sa tam usadili alebo presťahovali. Tieto rodiny nie sú schopné splniť svoje poslanie. Sociálna súdržnosť, príľnutie k hodnotám a spolužitie sa nikdy nemôže nariadiť zhora, nech by sa na to použili akékoľvek finančné prostriedky.

Spoločenstvo nemôže vyriešiť všetky skryté napätia, ktoré nastanu vtedy, keď jednotlivci váhajú medzi konfliktom a začlenením sa do spoločnosti, ak nefungujú prechodné články spoločenského života.

Zvýšiť hodnotu

Preto je v záujme miestneho spoločenstva zvyšovať hodnotu rodiny, aby mohla vykonávať svoju funkciu. Rozpad rodiny sa podieľa aj na rozpade spoločnosti, znižuje silu prirodzenej solidarity a je teda nepriaznivý pre miestne združenie, ktoré nemôže dať každej osobe poručníka, aby jej diktoval rozhodnutia v súkromnej sfére.

Dobre vieme, že spoločenstvá nemajú byť vo vedení podnikov, aby im vnucovali také či onaké rozhodnutia. Vieme však, že musia urobiť opatrenia, ktoré v rámci hospodárskeho života umožnia podnikateľom inovovať, súťažiť, vytvárať pracovné príležitosti a čo najlepšie riadiť.

Spoločenstvo musí takisto poskytnúť rodine rámec, ktorý podporí jej rozvoj, povzbudzovať k urbanizmu s ľudskou tvárou, zamerať sa na uznanie úlohy rodiny v meste a zaviesť právnické opatrenia voči nej.

Ľudský rámec

Miestne spoločenstvo si má stále pripomínať, že je predovšetkým zemepisným priestorom a tento je jedným z prvých miest, ktoré sa uchovávajú v pamäti.

Zo sociálneho hľadiska je to pravda. Dieťa bude po celý život sprevádzať číslo jeho departmentu a rodnej obce.

Čo je však dôležitejšie, štvrt' sa stane po byte prvým životným miestom. Poznačí dieťa podľa toho, či bude pohostinná a príjemná alebo škaredá a násilná. Výchovné poslanie rodiny bude v druhom prípade o to ťažšie. Spoločenstvo má teda konať tak, aby poskytlo rodinám životodarný rámec.

Podpora

Kedže človek má v širšom rámci spoločenského života vlastnú autonómiu, úloha rodiny je súčasťou princípu, podľa ktorého by sa „veľmi škodlivo narušil sociálny poriadok tým, že by sa zoskupeniam nižšej kategórie odňali funkcie, ktoré sú schopné vykonávať a zverili sa širšiemu spoločenstvu“.

Sú však dva spôsoby ako to nerešpektovať. Prvý, najzjavnejší a najpozoruhodnejší, je viesť prísnu politiku, ktorá nedáva občanom a sprostredkovateľským článkom slobodnú voľbu. To je prípad Francúzska napríklad v bytovej otázke, lebo vôľa riadiť trh zhora vedie k strate plynulosti, ktorá by rodinám dala možnosti ozajstného výberu. Takisto, opatrovateľské systémy riadené zhora bránia použiť pružné spôsoby opatrovania a uprednostňujú kolektív (kolektívne jasle) pred jednotlivcom (rodinné jasle), administratívne riadenie (mestské jasle) pred asociačným (rodičovské jasle). Finančný systém okrem toho vytvára diskrimináciu medzi kolektívnymi jaslami a útulkami (na niekoľko hodín).

Druhý spôsob ako tento princíp nerešpektovať, je trestať zoskupenie nižšej kategórie okolím, ktoré mu sťažuje život. Napríklad, rodina prispieva na výchovu detí a dospelých, ktorí sa stávajú v procese dozrievania krehkými. Plagáty, reklamy tzv. bezplatných časopisov, ktoré šíria špinavosti, morbidnosť či hnilobu, pôsobia negatívne na vedomie a nepomáhajú deťom vytvárať si osobnosť. Je teda správne, že miestne spoločenstvá v rámci svojich zodpovedností uprednostňujú dobro, krásu, pravdivosť, lebo kladné hodnoty prispievajú k sociálnej súdržnosti.

Solidarita medzi generáciami

Po štvrté, cieľom rodinnej politiky miestnych spoločností má byť spravodlivosť medzi generáciami. Životné podmienky rodiny sú v každom období iné. Pár prežíva dobu, keď žije sám, keď má jedno dieťa, prípadne dve, môže prísť čas, keď bude mať veľa detí. V niektorých obdobiach rodina preberá na seba zvýšenú materiálnu zodpovednosť; v iných je jej materiálna zodpovednosť menšia. Solidarita medzi generáciami si vyžaduje vzájomnú pomoc, rodina musí dostávať viac, keď jej materiálna spotreba je vysoká a menej, keď je nižšia.

Funkciou miestneho spoločenstva je podporovať rodinu v jej prvotných úlohách pri formovaní, výchove a starostlivosti o deti.

Rodina musí vybadať kladný postoj verejnej moci k úlohám, ktoré plní, napríklad pri príchode nového dieťaťa.

V mene princípu reality hlása miestne spoločenstvo, keďže zoskupuje rodiny, *volens nolens* rodinnú politiku. Táto sa berie do úvahy pri rozhodnutiach a správe rodinných realít. Keďže politika má pozitívne pôsobenie na svoj predmet, jej cieľom je vychádzať rodine v ústrety, nepoškodzovať ju. Musí zhodnotiť jej poslanie, pomôcť pri vykonávaní zodpovedností, poskytnúť životodarné prostredie a uľahčiť solidaritu medzi generáciami.

Na dosiahnutie týchto cieľov musí poskytnúť stabilitu. Nič nie je protirodinnéjšie ako zmena pre zmenu, upravené názvy na vzbudenie dojmu, že sa niečo urobilo, práva, ktoré vytvárajú prahové efekty meniace sa podľa dobrej vôle ústavných rozhodovateľov. Politika zmeny pre zmenu vyjadruje len istú formu nihilizmu, neschopnosť jasne definovať prirodzené práva. Prvky rodiny – muž, žena, deti – môžu prísť len v čase.

Špičkový podnik

Rodina má dlhodobý rozmer. Vznikla z kultúrnych dedičstiev ako

plod biologického dedičstva a zároveň pripravuje budúcnosť. V oblasti dôležitejšej než technika sa stala špičkovou firmou, lebo je obrátená k budúcnosti. Ide teda o nastolenie politiky rodinnej slobody, ktorá spočíva v tom, že rodina dostane dôveru a nebude sa s ňou jednať v duchu nedôvery ba až nepriateľstva, s čím sa stretávame príliš často.

Dieťa je v ekonomickom slovníku investíciou a rodina výchovným podnikom. Firemné normy, ktoré sa týkajú investičných výdavkov, by sa teda mali rešpektovať aj tu. Podnik, z pohľadu štátu, neplatí poplatky v závislosti od veľkosti a počtu zamestnancov. Platí podľa spôsobilosti vypočítanej z daňového výsledku. Princíp daňovej rovnosti medzi podnikmi je jednoduchý: pri rovnakom výsledku rovnaké percento zdanenia. Aplikujme ho rovnako na rodiny. Tie nemajú ako rozlišovacie kritérium daňový výsledok, ale životnú úroveň. Princíp je teda nasledovný: pri rovnakej životnej úrovni rovnaké percento zdanenia.

Rodiny by nemali byť zdaňované podľa zloženia, ale podľa príspevkovej spôsobilosti. Bude teda jednoduché stanoviť priame daňové zaťaženie rodín. Rodinný podiel, zvýšenie odpočtu vzhľadom na deti, vôbec nezodpovedá pomoci štátu rodinám. Považovať tieto opatrenia za prínos pre rodiny je omylom. Možno ich prirovnať k tvrdeniu, že všetky príjmy patria štátu a každý nezdanený alebo čiastočne zdanený príjem je darom štátu. Platí tu jednoduchá spravodlivosť: priame daňové zaťaženie sa má stanoviť podľa životnej úrovne zdanenej domácnosti. Daň z príjmu viacdetej rodiny s nižšou životnou úrovňou bude nižšia než daň bezdetej domácnosti. Životná úroveň je zároveň funkciou celkového rozpočtu, ktorým rodina disponuje, a jej zloženia (počet a vek členov). Štatistici vypracovali „príjmové stupnice“, ktoré upresňujú mesačné príjmy potrebné na rovnakú životnú úroveň jednej osoby, páru bez detí, rodiny s tromi deťmi, atď. Najslávnejšia z týchto stupníc je Oxfordská. Štúdia, ktorú uverejnil Štátny ústav štatistiky a ekonomického výskumu (INSEE), *grosso modo* potvrdila jej správnosť. Stačí ju použiť na vypočítanie správnej dane.

V skutočnosti možno tkvie koreň problému v použitej terminológii: hovorí sa o dani z príjmu a z toho implicitne vyplýva, že dva stredné kádre s rovnakým príjmom musia platiť rovnaké dane. Avšak jeden môže byť v tom čase bezdenný a druhý vychovávať štyroch potomkov.

Iný príklad: prečo nenámedzný pracovník, ktorý sa poistí pre prípad úmrtia v prospech svojej rodiny, nemôže tieto výdavky odpočítať z daní, ak robí preventívne rozhodnutie, ktoré snáď zajtra vytrhne jeho rodinu z núdze? Spravodlivosť v priamej daňovej sústave predpokladá zmenu názvov. Ak by sa napríklad daň z príjmu stala „daňou z príspevkovej schopnosti“ alebo „daňou zo životnej úrovne“, pochopili by sme, že poskytuje štátu zdroje úmerné k príspevkovým schopnostiam domácností.

Solidarita, daňová spravodlivosť a skutočná rodinná politika si vyžaduje aj slobodnú voľbu. Preto netreba porovnávať ženy, ktoré vykonávajú profesionálnu činnosť so ženami v domácnosti a stavať ich proti sebe. Je to tá istá žena, ktorá venuje časť svojho času platenej profesionálnej práci a druhú časť rodinnému životu.

Vyvolený čas

Aj výchova detí má svoj pôvod v slobodnej voľbe. Každý rodič musí mať možnosť vybrať si, či ich bude opatrovať sám alebo ich zverí iným, vyvoliť si spôsob opatrovania, lebo dnešní muži a ženy nemajú v úmysle obmedziť celý svoj život na jedinú úlohu. Práve tak, ako sa radi venujú deťom, túžia aj po voľnom čase alebo spoločenských funkciách v meste. Neprichádza pre nich do úvahy vzdať sa jednej v prospech inej. Nemáme snáď právo radi pracovať, prechádzať sa a zároveň vychovávať? Zakazuje sa snáď milovníkovi westernov pozerať dobrodružné či poučné filmy? Zabraňuje niekto stúpecovi Moliéra vychutnávať aj Beaumarchaisa, Sachu Guitryho či bulvárne divadlo?

Dnešné ženy a muži sú už raz takí. Niekedy uprednostňujú profesionálnu činnosť a inokedy rodinný život. Nie je však medzi oboma súhra, keďže každá z týchto činností má príjemnejšie a ťažšie obdobia?

Skutočná rodinná sloboda nespočíva teda v tom, že si raz a navždy vyberieme medzi rodinným a profesionálnym životom. Spočíva vo vymedzení prostriedkov na životný projekt, v ktorom by sa v istých chvíľach uprednostnil profesionálny život a inokedy rodinný. To si

vyžaduje opatrenia prispôsobené rôznorodosti týchto volieb, napríklad prepísať pracovný kódex a kolektívne zmluvy, vziať do úvahy biologickú špecifickosť žien (tieto texty boli zostavené skôr pre osoby mužského pohlavia), rešpektovať legálny týždňový rytmus a vykonávanie celej kariéry v tom istom zariadení. Nepružnosť textov sa stavia proti rôznorodosti životných období. Napríklad na uľahčenie čiastočného úväzku v malých podnikoch by bolo vhodné upraviť vyúčtovanie pracovníkov s čiastočným úväzkom už od aplikácie sociálnych prahov.

Brat' pri verejných rozhodovaniach do úvahy rodinnej reality spadá pod najcitlivejšie z politických umení. Mnohé politické rozhodnutia sú jasné, lebo zodpovedajú hmotným realizáciám. Priechy aspekt rodinnej politiky neumožňuje také zviditeľnenie. Preto je, viac ako hociktorá iná, politickým umením.

Pour citer cette publication:

To cite this version:

Dumont, Gérard-François, « Politické umenie »,

dans : Dumont, Gérard-François,

Kronova hostina. Socialno-demograficky vyvoj Europy,

Bratislava, Vydal Charis, 1995, p. 105-122.

[ISBN 80-88743-05-2]

Poznámky:

1. V úvode k 19. správe o *Demografickej situácii Francúzska* (La situation démographique de la France), Paríž, Éditions de l'INED, 1990.
2. Encyklika *Quadragesimo anno*, 15. mája 1931.